

Omul din uniforma cu medalii

Mircea Ciubotaru*

Născut la 26 octombrie 1943, în satul Lozova, din județul Lăpușna. Refugiul familiei în Banat, în satul Măurenii (aprilie 1944–1949, când rămâne orfan de tată), urmat de deportare în Bărăgan (1949). La Iași, din 1949, studii la Liceul Internat „Costache Negruzzi” (1957–1961) și Facultatea de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” (1961–1966). Cercetător științific la Institutul de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol” (1966–1990), iar, după divizare, la Institutul de Arheologie (1990 până în prezent), cu teza de doctorat susținută la București, în 1977. Specializare în Germania (1973–1974). Șef al sectorului de arheologie medievală (1990–2003), director (2003–2011), director onorific (din 2014). Cadru didactic asociat, apoi titular (1990–2012), *professor emeritus* (2012) la Facultatea de Istorie (UAIC). Conducător de doctorat în specialitatea arheologie medievală. Membru al echipelor de cercetare și șef de șantier în 23 de localități din Moldova. Comunicări la simpozioane și congrese științifice din țară și din străinătate (Germania, Italia, URSS/Rusia, Ucraina, Republica Moldova, Slovacia, Austria, SUA, Marea Britanie). Stagii de documentare și vizite de informare în peste 33 de țări din Asia, Europa și America. Relații speciale cu universități din Germania (Berlin, München, Frankfurt am Main, Mainz, Konstanz, Freiburg im Breisgau), cu prelegeri și participări la dezbateri științifice. Membru în comitete de redacție la peste 30 de reviste din țară și opt din Republica Moldova, Polonia și Tatarstan

(Federația Rusă). Numeroase premii academice, naționale și internaționale, *doctor honoris causa* al universităților din Chișinău și Galați, membru corespondent al Academiei Române (2001) și titular (2015), vicepreședinte (2015–2022) și președinte al Secției de științe istorice și arheologie (din 2019). Membru, membru corespondent sau de onoare al unor institute, asociații, academii și centre de cercetare cu profil arheologic din Berlin, Praga, Baden-Baden și Chișinău, în consilii științifice ale unor muzee, reviste și edituri. Patru volume omagiale au fost dedicate personalității și operei sale. I s-au conferit Medaglia Pontificia (2017), Ordinul Național Steaua României în grad de Cavaler (2017), Medalia „Dimitrie Cantemir” a Academiei de Științe din Republica Moldova (2018), numeroase alte distincții și diplome. Specialist în istorie și arheologie medievală, cu predilecție pentru spațiul carpato-nistean, al Moldovei istorice, și sud-dunărean, cu contribuții importante în problematica migrațiilor triburilor nomade, relațiilor românilor cu Imperiul Bizantin, cnezatele rusești, regatul ungar și confederațiile turcice și mongole. Fondator și coordonator a opt serii și colecții de publicații. Semnează 16 volume ca autor unic, peste 160 de volume ca editor și coordonator, sute de studii, articole, recenzii în țară și străinătate. Ultima mare realizare: *Enciclopedia reprezentanților scrisului istoriografic românesc*, I–V, 2021, coordonator, în colaborare cu acad. Dorina N. Rusu.

* Profesor, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Litere; cercetător științific, Institutul de Filologie Română „A. Philippide”

Omul din uniforma cu medalii

Oricine ar parcurge, fie și în grabă, informațiile cuprinse într-un CV științific și o listă de lucrări, de 49 de pagini, fără detalii biografice sau subiective selecții de aprecieri encomiastice, cum adesea se obișnuiește, întru expandarea unor firave realizări publicistice și găunoase responsabilități administrative, ar putea constata, cu o minimă îndrumare spre substanța omenească și culturală eclipsată de veșmintele ceremoniale ale recunoașterii publice, câteva particularități ce conturează, în serialitatea gesturilor aniversare, un portret cu destule surprize, într-o stilistică chiasmică. Mai întâi se poate constata contrastul dintre o vizibilitate științifică pregnantă, conferită de o prezență viguroasă în spațiul istoriografiei și arheologiei românești și europene, și o prea modestă mediatizare pentru uzul cotidian, promovare din specia care creează în mentalul colectiv VIP-uri de un sezon și academicieni de gazon sau de galon. Dacă obligațiile impuse de responsabilitățile sale în forul academic nu l-ar aduce în prim-planul unor momente de bilanț sau festive, de impact național (de pildă, Centenarul Unirii), Victor Spinei ar avea doar notorietatea unui cărturar eremit, din epoca anterioară atotputerniciei audio-vizualului. O discreție constitutivă firii sale profunde și buneii educații timpurii îi guvernează ținuta și gestică modestă, între pulover și roba de *doctor honoris causa* sau uniforma de academician. Puținele sale confesiuni devoalează gestiunea severă a duratei vieții active, în care acceptarea unor funcții de conducere echivalează cu un sacrificiu, iar disponibilitatea pentru comunicare este dublată de cenzura tentației spre divagația sterilă.

Biografia și traseul formației sale intelectuale explică și motivează resorturile preocupărilor și performanțelor. Răni sufletești nevindecate interferează cu beneficiul șanselor decisive. Relațiile sale privilegiate, umane și profesionale, cu Basarabia au temeuri adânci, în memoria familială, transmisă din copilărie. Dezrădăcinată din Lozova, baștină, în ascendența maternă, a unui neam de mică nobilime rurală și de clerici cu obârșii în neamul boieresc Baltaga, din veacul al XVII-lea, familia mamei, Nadejda Boțan, a avut șansa refugiului în România, în aprilie 1944, și norocul evitării repatrierii forțate în Basarabia

sovietizată. Sprijinul unchilor materni a fost decisiv pentru educația și cultura muzicală, literară, istorică și lingvistică a elevului Victor Spinei, a cărui vocație se conturase deja în ultimii ani ai studiilor de la Liceul Internat, unde nivelul pregătirii nu fusese serios afectat de schimbările de personal, programe și ideologie, dramatice în deceniul de după 1949. Mi-l amintesc, îndeosebi din ultima clasă a XI-a A (1960–1961), în compania colegială și concurențial-adolescentină cu viitorul istoric turcolog Mihai Maxim, cu cel ce va deveni un nume în regia de film, Mircea Daneliuc, și cu Florin Faifer, pe atunci încă nedezvăluind aptitudinile sale literare de excepție. În clasă paralelă, la B, vărul său, Corneliu Boțan, premiant ani de-a rândul, a confirmat valoarea într-o strălucită carieră universitară în domeniul electrotehnicii, urmând profesia tatălui, prof. Nicolae Boțan. Aceste simple invocări de nume spun aproape totul despre temelia începuturilor pe care s-au clădit cariere de prim rang, prin muncă fără răgaz, conjuncturi favorabile și întâlniri cu maeștri îndrumători pe calea spinoasă a științei. Student eminent la Istorie, a avut șansa, în condițiile liberalizării de după 1965 și ale ridicării restricțiilor față de ostracizații cu origine suspectă, de a fi angajat cercetător după absolvire (1966), cu înscrierea imediată pe traiectul specializării sale (arheologie), sub oblăduirea înțeleptului profesor Mircea Petrescu-Dâmbovița. Îndrumarea exigentă a conducătorului de doctorat, severul Ion Nestor de la București, și modelul moral oferit de inegalabilul truditor pe tărâmul istoriografiei, clujeanul David Prodan, nu au rămas fără urmări benefice în structura mentală a tânărului studios. O bună atmosferă de conlucrare în colectivul de arheologi ieșeni a favorizat acumulări, dezvoltări, împliniri. Teza sa de doctorat, *Moldova în secolele XI–XIV* (1977), sporită în conținut și publicată în 1982, a fost recompensată cu Premiul „Nicolae Iorga” al Academiei Române. Era primul său succes major și recomandarea pentru o înaltă situație în ierarhia științifică, deși, în contextul de astă dată puțin favorabil, a rămas, până în 1990, pe modesta încadrare de simplu cercetător, ca alți numeroși profesioniști de valoare, din toate specialitățile umaniste sau tehnice. O reășezare pe meritate poziții de consacrare și conducere a urmat firesc, omul traversând epocile netulburat

în convingerile destinului său de cărturar și savant. Contribuțiile sale la înțelegerea mai adecvată, în context euro-asiatic, a epocii migrațiilor, obscură și adesea caracterizată empiric și impresionist, sunt fundamentale, istoricul și arheologul realizând o sinteză personală inconfundabilă, înscrisă în bibliografia problemei în cap de listă. Cunoașterea temeinică a limbii germane, ca limbă de comunicare în spațiul științific, l-a apropiat de mediul academic din Germania, patria arheologiei, regină a științelor umaniste din secolul al XIX-lea și până astăzi. Alte limbi (rusa, franceza, engleza) i-au facilitat accesul la o imensă bibliografie, care poate fi regăsită, în mare măsură, în cele trei biblioteci personale, cu lucrări unice sau rarissime în depozitele de carte de specialitate din țară. Frecvențele sale deplasări în străinătate nu au avut niciodată tenta cunoscută a turismului, fie și cultural, mascată de presupuse participări la simpozioane și dubioase mese rotunde (!), fenomen specific unor deviații ale învățământului și cercetării actuale. Bagajul de voiaj al lui Victor Spinei a atârnat greu, la dus și la întors, de carte românească și străină.

Poziția sa de responsabilitate în Academia Română a infirmat cutumele simplei reprezentativități, îndeosebi în faza senectuții... nemu-

ritorilor. Ca editor, întemeietor și coordonator de serii și colecții de documente, a lucrat și muncește în rând cu pălmașii scrisului științific, citește totul și corectează cu atenția specifică altădată „capului limpede” de editură sau de gazetă. Temeinic și robace ca magistria tinereții sale studioase, Victor Spinei nu s-a retras în cetatea bibliotecii, pentru a construi erudit și abscons. Profesia sa de arheolog l-a scos la lumina spațiului deschis, l-a încurajat spre aventuri de cunoaștere în cele patru zări. A călătorit din China și până în America, de la Lisabona la Oslo și de la Erevan la Oxford. Distincțiile și recunoașterea publică a meritelor nu i-au diminuat percepția normalității, dimpotrivă, l-au fortificat în credința că valorile durabile se află dincolo de orizontul gesturilor oficiale. Politicos și prevenitor, civilizat și manierat, bonom și cu un simț al umorului care excede morga solemnității de spectacol, Victor Spinei nu-și pierde dreapta măsură nici în dispute sau polemici cu contestatari nervoși și resentimentari. Erudiția și perseverența, echilibrul și simțul datoriei îl promovează ca model în sfera socială a lumii academice. Pentru el, cu orice prilej aniversar, urarea potrivită rămâne aceea clasică și simplă: *La mulți și rodnici ani!*